مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

پوهندوی آصف بهاند ۲۰۲۱/۰۲/۲۱

مورنۍ ژبه

ژوند، پرمختګ، مړینه

د ژبې عام تعریف دا دی چې: ژبه د پوهولو راپوهولو وسیله ده، خو کله په هویت پورې هم نښلي او کله د کلتور او فرهنګ حیثیت غوره کوي چې د یو قوم د راټولېدو سبب هم کېږي.

دا خبرې ما څو ځلې د مورنۍ ژبې په باب د مقدمې په ډول لیکلې او په خپلو خبرو کې مې ویلې چې:

ژبه د انسان د اوږدو تجربو ټولګه ده. څوک چې ژبې ته په کم ارزښت ګوري او د ژبې ویونو ته په تیټه سترګه ګوري، په حقیقت کې د بشر تاریخي ودې ته ارزښت نه ورکوي. دا باید په یاد وساتل شي چې له ژبې سره ساده او سطحي چلن، په اصل کې له انسان سره هماغسې چلن دی.

ژبه د لسګونو زرو لغاتو لښکر دی چې وروسته له ډېرو کړاوونو او تجربو برابر شوی دی او دې د کار وړ لښکر ته باید درناوی وشي، ځکه چې هر چېرې یې کارولی شئ. څوک چې د ماناوو دې لښکر ته ارزښت نه ورکوي او یا په درنه نه ورته ګوري، هغوی د بشریت د اوږدو ـ اوږدو مودو تجربې بې ارزښته ګڼي.

که حقیت ته ځیر شو، ژبه په اصل کې بېرته انسان ته، د ده د باندني چاپېریال ژباړه ده او باندني چاپېریال ته د ده ور ژباړل دي. ژبه د انسان او فزیکي ـ ټولنیز چاپېریال په منځ کې د اړیکو وسیله ده.

ژبه یوه بهانده، خوځنده او د بدلېدو په حال کې پدیده ده، که کار او پاملرنه ورته وشوه، خوځېدونکې او غني کېدونکې به وي او که کرار لاس تر زنې ورته کینو، له تللو او خوځیدو لوېږي او د مرګ دایرې ته ورننوزي.

هر څومره چې ژبې په پوهې، مالوماتو او فنونو باندې سمبال شوې وي، همغومره غني او د نړۍ په اسرارو خبرې او پوه وي؛ په همدې سبب علمي ژبې ګڼل کېږي او ویونکي یې همغومره پوه او د نړۍ په پوهېدنه باندې برلاسي وي.

مورنۍ ژبه یوه ونه وګڼئ چې بېلابېلې څانګې او په زرګونو، لکونو او لا میلیونونه پاڼې یا لغتونه لري، دا ونه که اوبه نه شي، که ونه پالل شي؛ نو څنګه هیله کولای شئ چې د دې ونې پاڼې زېړې نه شي، ونه رژېږي او ونه زړه او پوده نه شي.

د مورنۍ ژبې د ساتلو، خوندي کولو، غني کولو او په نړیوال ډګر کې یې د نورو ژبو سره د سیالۍ جوګه کولو له پاره د بېلابېلو قلموالو څو نظریې:

ډوکتور لطیف بهاند:

«زه هیله لرم چې هر څوک د خپلې مورنۍ ژبې د لمانځنې ، پالنې ، روزنې او پانګمن کولو حق ولري، خو ژبه په تشو نارو، سورو، چغو او هغې ته د لویو ستاینو په ورکولو نه پانګمه کېږي او نه وده کوي . ژبه د علمي، تخلیقي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

آثارو په رامنځته کولو، ژبه کېږي او تر ټولو مهمه دا چې **ژبه باید په غوره توګه سیاسي، اقتصادي، فرهنګي شي.»**

محمود مرهون:

«د نړۍ ژبي دوه ډوله دي هویتي ژبي چې هم شا ته هویت او قوم لري او هم سیمه او فرهنګ او دوهمي سیمیزي ګڼ ملیتي ژبي دي چې یو مستقل قوم یا مستقل خلک شا ته نه لري. لکه دري چې په افغانستان کې د زیاتو قومونو مشترکه ژبه ده اوبیا دې ژبي یو خاص قوم را منځ ته کړی چې په اصل کې دغه قوم د لږکیو قومونو مجموعه ده چې د دغه ژبي په وسیله متحد سوي دي.

لومړی ډول ژبي د کلتور او فرهنګ حیثیت هم لري او د هغه قوم د تولیدو سبب هم کېږي پښتو، ازبیکي، ترکمني، پشه یي او نوري ملیتي ژبي یې په افغانستان کې مهم مثالونه دي.

انګرېزانو په افغانستان او سیمه کې همېشه له دغه ژبني سیاسته هم سخت کار اخستی هغوی همېشه کوښښ کړی چې په دربارونو کې غیري ملیتي ژبي حاکمي و اوسي چې په دې توګه د دوی سیاست و وېشه حکومت وکړه پالیسي کامیابه و اوسي.

نو ځکه د افغانستان په دربارانو کې همېشه پښتون پاچا وو، مګر دربار هیڅکله په پښتو نه وو، په هند کې هیڅکله هندي د دربار ژبه نه سوه، په بنګله دېش کې بنګالي او پاکستان کې اوردو ځای و نه نیوی.»

رسول حمزاتوف

۱۹۲۳-۲۰۰۳

"آواري ژبه زما، مورنۍ ژبه ده. دا تر ټولو، هغه غوره څه دي، چې زه یې لرم"

شوروي داغستاني شعر او ملي شخصیت. د داغستان، روسیې او شوروي د لیکوالو ټولنو غړی.

رسول حمزاتوف، د شوروي او وروسته د روسیې د داغستان د جمهوریت اوسېدونکی و. هغه د هنر او فرهنګ لوړو څوکو ته رسېدلی و. د هغه یوه لیکنه مې پخوا را اخیستې وه، په زړو پاڼو کې په مخه راغله. په دې ټوټه کې دا شاعر له خپلې ژبې او خپلې ختې سره خپل سپېڅلي احساسات داسې څرګندوي:

"زه اواري (قام) یم. زه آوري پیدا شوی یم. زه له دې پرته بل څوک کېدای نه شم. کله چې مې سترګې پرانستې، هغه کسان مې چې ولیدل آواري وو. هغه لومړني توري او کلمې مې چې واورېدل، اواري وو. هغه لومړنۍ ترانه مې چې د زانګو تر څنګه له موره واورېده آواري ترانه وه. آواري ژبه، زما مورنۍ ژبه ده. دا تر ټولو، هغه غوره څه دي چې زه یې لرم. دا نه یوازې زما له پاره بلکې د ټولو آواري وګړو له پاره، تر ټولو غوره څه دي.

آورایان ګڼشمېره نه دي، هغوی ټول ټال دري سوه زره تنه دي، خو دا هم لږ نه دي. په داغستان کې داسې شاعران شته چې په هغه ژبه، په داسې ژبو شعر لیکي چې یوازې، دوه زرتنه پرې غږېږي.»

غفور لېوال:

«د مورنۍ ژبې د ودې لپاره

داسې متون تولید کړئ، چې د اړتیا له مخې نورو ژبو ته وژباړل شي.

په ګیلو او شخړو هیڅوک ستاسو د ژبې متون خپلو ژبو ته نه ورژباړي. نورو ژبو ته د یوې ژبې د تولید کړیو متونود ورژباړلو اړتیا په دغوحالاتو کې پېښیږي:

۱- چې په یوه ژبه کې علمي متون تولید شي او د نورو ژبو کاروونکي یې د علمي اړتیا په پار وژباړي:

انګریزي، جرمني او فرانسوي یې په ساینس، فیلوسوفي، ټولنیزو پوهنو او ادبیاتو کې بېلګې دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

۲- د یوې ژبې بډای ادبي تاریخ، چې پخواني افکار، بلاغي ارزښتونه او ځواکمن بشري پیغامونه ولېږدوي؛ هیندي، پارسي او ځیني نورې ژبې د ژباړې لپاره همداسې وړتیا لري. په نړۍ کې د مهابهارت، رامایانا، کرینکا دمنکا (کلیله و دمنه)، بلخي مولانا، حافظ، غزنوي سنایي، فردوسي او نورو زرګونه ژباړې شته.

۳- چې یوه ژبه دیني متون ولري او په نړۍ کې د نورو ژبو خلک یې په دې پار متون ورژباړي، چې عقیده پرې لري؛ عبري او عربي دواړه دا ځانګړنې لري. په نړۍ کې ګڼ مسلمانان شته، چې پر دیني متونو د پوهېدو لپاره عربي زده کوي او ژباړې یې.

۴- هغه ژبه چې د کار، تولید او اقتصاد پیاوړتیا ورسره تړلې وي؛ چینایي ژبه سخته، خو نن سبا په پراخېدو ده، نه د دې لپاره، چې چینایان ډېر مېړني، اتل او غیرتي خلک دي، بلکې د دې لپاره چې تولیداتو یې د ټولې نړۍ بازارونه فتح کړي دي او ښکاره خبره ده، چې له تولیدي کالیو سره به یې ژبه هم پلویان مومي.

د امریکا په لویه وچه کې بومي سورپوټکي قومونه ډېرغیرتي خلک ول، جګړه یې زده وه، تاریخ یې هم لسو زرو کالو ته رسېده، خو نن یې نه ژبه شته او نه یې هم قومي هویت.

په دې اړه فکر وکړئ، کار و کړئ او غوسه مو راکمه کړئ!»

بیا هم لېوال:

«په نړۍ کې ګڼ خلک لګیا دي، انګریزي زده کوي، وایي: د سیاست، تکنولوژۍ، اقتصاد او کار ژبه ده.

اوس خلک چینایي ژبه ـ که څه هم سخته ده ـ ځکه زده کوي، چې د نړۍ اقتصادي اقتدار ورروان دی.

یوه بله ژبه د دې لپاره زده کیږي، چې خورا بډای او ښکلي کلاسیک ادبیات لري، خلک وایي، غواړو په هغې ښکلا او فکري بډایینې پوه شو، چې د دغې ژبې په ادبیاتو کې شته.

که یو بهرنی درڅخه وپوښتي: ولې پښتو زده کړم؟ ستاسو ځواب به څه وي؟

دا ژبه پرخپلو ویونکیوګرانه ده، ځکه د مور ژبه یې ده، خو څنګه یې پر نورو ګرانه کړو؟ خبره دلته ده!
د پښتو ورځې د ښې لمانځنې په ویاړ یو بل ته د مبارکۍ پرځای لاندې پوښتنې ورواستوئ:

۱. د پښتنو جمعي خِرد څه دي؟ ولې وژل کیږي؟

۲. د خپل مرګ و ژوند او له دې نړۍ د پوپنا کېدو په اړه د پښتنو ترمنځ روان دیسکورس څه دی؟

۳. د پښتو او پښتنو ګډ تفکر څه دی؟

۴. آیا پښتانه په پښتو ژبه فکر کوي، که په نورو ژبو؟ (د تفکر ژبه یې کومه ده؟) که په پښتو فکرکړای نه شي، و لې په دې ژبه کې د تفکر عناصر نه شته؟

د ژبې د ګرانښت دعوا په چیغو او شعارونو نه زباتیږي، پورتنیو پوښتنو ته ځواب غواړي.»

ډوکتور لطیف یاد:

هغه ملت چې په خپلې مورنۍ ژبې لیکل او لوستل ونکړي هغه مړملت دي او مړ ملت هغه ملت ته ویل کیږي چې خپله ژبه یې له لاسه ورکړي وي او بچیان یې دخپلې مورنۍ ژبې دحق نه بې برخې او محرومه وي . په مورنۍ ژبه زده کړه او لیک لوست دهرانسان طبیعي حق دی او هیڅوک د ا حق نلري چې یو څوک دخپلې مورنۍ ژبې دزده کړې نه بې برخې او محرومه کړي . دملګرو ملتونوپه منشور(Charter)او دبشر دحقوقو په اعلامیه کې په څرګنده توګه داسې راغلي دي: ((دا دټولو ملتونوطبیعي حق دی چې پخپلې مورنۍ ژبې زده کړې وکړي))

دوکتور بهیج عثماني:

«که د ټولنې هر وګړی له ځان سره پرتله کړئ، هره ورځ مو څو ساعتونه موبایل او څو هغه کتاب مخ ته نیولی وي. کېدای شي د ډېرو ځواب به موبایل وي. د دې ساده پوښتنې له ځواب څخه پایله اخیستلای شو چې نور نو د ژبې ژوند، وده او پرمخیون د کاغذي پاڼو تر تورولو پورې ځانګړی نه دی. د نویو اړتیاوو پوره کولو ته باید نوې حل‌لارې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

غوره شي. که په دې برخه کې پښتو له نورو ژبو سره مقايسه کړو سړی ډېر ډېر خپه شي. له دې درکه اصلاً پښتو د يوې ژوندۍ ژبې په توګه مطرحېدای نشي.
#دمورنۍژبېورځ»

تېر کال د پښتو ورځې په مناسبت ما يوه مقاله وليکله او خپره مې کړه، د هغې مقالې په يوه برخه کې داسې راغلي دي:

«خوشې احساساتي چغې سورې ژبه ژوندۍ او بډايه کوي، که ژبې ته علمي او عملي کار؟
د پښتو له پاره چا کار کړی، چا تشې خبرې کړې دي او چا يې مخه ډب کړې ده او چا په خپلې مورنۍ ژبې، د پښتنو بچيانو د زدکړو مخه نيولې ده؛ دا هر څه مالوم دي، خو «... د سوال يارې ده اوس به ګډه وډه شينه»

تر شعارونو او هوايي چيغو سور وراخوا، بايد هر څوک له ځانه سره ووايي چې هر شخص د خپلې وسې په اندازه، د خپلې مورنۍ ژبې پښتو له پاره څومره عملي، علمي کار کولای شي.

د پښتو ژبې په باب د مثبتو او منفي احساساتو نه لږ وړاندې ځينې داسې حقايق هم شته چې له کلونو او پېړيو راپه دې خوا له پښتنو نه ځينې حقونه اخستل شوي دي او هر څه يې په نورو ژبو دي، ځکه يې خپله ژبه پښتو خواره او غريبه ده. د ګران دوست سردار ظهوري په فيسبوک پاڼه کې مې د «ترخه رښتيا: دري مېمه» تر سرليک لاندې دا لنډ، خو له ترخو ډک مطلب ولوست:

«ترخه رشتيا: دري مېمه

۱ ـ م: نه دی مذهب پخپله ژبه دئ،

۲ ـ م: نه دی مکتب پخپله ژبه دئ،

۳ ـ م: او نه دی مکتوب.

نو بيا څنګه وايي چې زه يو وروسته پاته او دحشتګر يم, هر څه مو رانه اخستي دي؟!

د پښتو د ورځې په پلمه»

اوس څوک کولای شي پاسنيو پوښتنو ته ځواب ووايي او يا مثبت توضيحات ورکړي؟»

کله چې پښتانه وايي د مورنۍ ژبې نړيواله ورځ، پښتانه بايد د خپلې ژبې اصلي خدمتګاران ور په زړه کړي، هغه څوک ور په ياد کړي چې د تشو شعارونو او چغو سورو پر ځای يې خپلې مورنۍ ژبې ته عملاً کار کړی دی:

ـ ليکل يې کړي دي،

ـ تخليق يې کړی دی،

ـ ژباړې يې کړې دي،

ـ او تر ټولو مهمه دا چې هڅه يې کړې ده څو يې مورنۍ ژبه سياسي، اقتصادي او علمي شي.

د همدې فورمول له مخې موږ بايد د اوږدې مطالعې په پايله کې ځان په دې پوه کړو چې زموږ د فرهنګي تاريخ په اوږدو کې خپلې مورنۍ ژبې ته چا، څه ډول، څومره مؤثر کار کړی دی.

د ژبې د ودې او بډايني له پاره که پاسنۍ هڅې تر سره نه شي، نو وې ګڼئ چې مورنۍ ژبه مو د مرګ او پناه کېدو کندې ته ورلوېدونکې ده.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ